

Nekroloji :

Prof. Dr. CEMAL İZZET TUKİN

1907 - 1977

MAHMUT H. ŞAKİROĞLU

Türk tarihçileri arasından bir kişi daha 6-Ağustos-1977 günü aramızdan ayrıldı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi emekli profesörlerinden olan Tukin, uzun süren bir rahatsızlıktan sonra, hak ettiği emekliliğin tadına varamadan rahmete kavuştu. Daha gençlik yıllarında tutulduğu hastalıktan bir türlü şifa bulamayan, Sonçağ Tarihi Kürsüsü'nün eski başkanı Tukin, tarihçilik sahasında *Boğazlar Meselesi*'ne aşırı düşkünlüğü ile tanınmıştı. Bir belge derlemesi yanında, Türkiye'de sayısı pek sınırlı, terkip yapıt hüviyetine de sahip bulunan bu kitabında, ilk göreve başladığı Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki çalışma yıllarının izleri bulunmaktadır. Bu fakültede sayısı çok olan Alman profesörlerinin takrirlerini türkçeye çeviren Tukin, ayrıca Reform devrine de ilgi duyardı. 1941 senesinde İstanbul'a, Prof. Enver Ziya Karal ile be-cayış yaparak gelince, o devrin öğrencileri imtihanlarına şöhretini duydukları yeni hocalarının konularına göre hazırlamışlardı. İstanbul'daki çalışmalarına daha önceleri başlayan merhum, Hariciye Vekâleti Arşivi'nde Girit sorununa ait belgelere ayrı bir ilgi duymuş, bu adanın eski devirlerinden günümüze kadar hangi güçlerin etkisi altında bulunduğunu incelemiş, Türk egemenliği devrine ait çok sayıda belgeyi derleme olanağını bulmuştu. Bu mesainin sonuçları Belleten'de bir makale ve İslâm Ansiklopedisi'ndeki madde ile sınırlı kalmakla beraber, seminerlerinde yayınlama olanağını bulamadığı notlarını öğrencilerine ders olarak vermişti. 1965 yıllarında bir basım hatası sonucu Fakülte klavuzuna "Cirit Oyunları" tarzında geçen bu konu, günlük bir gazetenin olaylar sütununda ele alınmıştı. İstanbul Teknik Üniversitesi'nde uzun yıllar Türk Devrim Tarihi derslerini okutan Tukin, sosyal faaliyeti çok geniş bir profesördü. Türk Tarih Kurumu'nda muhtelif faaliyetleri bulunan merhum, Boğazlar Meselesi adlı yapıtının ikinci baskısı üzerinde yeni bulduklarını not etmekten geri durmazdı. İlk yayınında bulunan baskı

hatalarına çok üzülmeyle beraber, son dakikada farkına vardığı için, ilmi bir eserde beş sayfalık doğru-yanlış cetvelinin bulunmasına çok kızdı. Bitiremediği konulardan birisi de, Osmanlı Devletinde Ayanların durumu idi. Anadolu ve Rumeli'nin muhtelif yerlerinde XVIII. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan Ayanların genellikle siyasal eylemleri üzerinde öğrencilerinin Başbakanlık Arşivi'nde çalışmalarını isterdi. Bu satırların yazarı, 1962 yılından başlamak üzere, Payas'da XVIII. ve XIX. yüzyıllarda hâkimiyet kuran Küçük Ali Oğulları üzerinde merhumun yönetiminde çalışmıştı. İki yılı geçen bir araştırma döneminden sonra, onun yöntemlerine uygun olarak kaleme alınan mezuniyet tezimin yanında, diğer devre arkadaşlarım da Anadolu'daki diğer ayan'ları incelemişlerdi. Sıhhatinin elverişli olmaması, hocamı bu konu üzerinde özgün bir çalışma yapmayı engelledi. Türk-Amerikan ilişkilerine dair Başbakanlık Arşivi'nden topladığı belgeler de incelenmeden elinde kaldı. Az fakat derli toplu yapıtları günümüz tarihçileri için her zaman için yararlı olacaktır.

YAPITLARI

- 1 . *Die politischen Beziehungen zwischen Österreich-Ungarn und Bulgarien von 1908 bis zum Bukarester Frieden*, Hamburg 1936, 234 Sayfa
- "Bugünkü Avrupa Devletler Manzumisinin doğuşu ve Türkiye'nin bu manzumeye duhulü, *Cumhuriyet Halk Partisi Yayını: Konferanslar Seri 1, Kitap, 18*. Ankara Halkevi 21.5.1938. S. 9-24
- "Balkan Harbinin teşekkülü ve bu harbin zuhuru", *C. H. P. Konferanslar Serisi Kitap 5*. Ankara 1939. S. 19-41
- "Osmanlı İmparatorluğunda Girit İsyanları. 1821 yılına kadar Girit," *T. T. K. Belleten*, IX/34 (Nisan 1945), S. 163-206,2 levha
- Mahmud II. devrinde Haleb İsyanı. 1813-1819. *Tarih Vesikaları Dergisi*. I/4 (1941-1942) S. 256-265, II/8 (1942-1943) S. 112-127
- "Van bölgesi ve tarihî kaynakları," *Beşinci Üniversite Haftası. Van, 7.8.1944-12.8.1944*, İstanbul 1945, İstanbul Üniversitesi Yayınları 241. S. 253-273
- Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Boğazlar Meselesi*, İstanbul 1947, 289 sayfa İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü 314

- “Yakınçağ Tarihimizde Hafta Tatili,” *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, I/1 (Eylül 1949) S. 139-144.
- “Quelques documents intéressants tirés des Archives turques sur les Orientalistes du XIXe siècle,” *Proceedings of the Twenty-third International Congress of Orientalists. Cambridge 21-28 August. 1954.* S. 213 vd.
- “Die Aufhebung der von der Hohen Pforte den ständigen europäischen Gesandten gewährten Gnaden-geschenke im Jahre 1793” *Akten des 24. Internationalen Orientalisten-Kongresses, Wiesbaden 1959, S. 417-419.*
- “Osmanlı Devleti ve Yabancı Bilginler,” *Necati Lugal Armağanı*, Ankara 1969, S. 711-733, 11 adet fotokopi ile.
- “1798, 1833 Osmanlı-Rus Andlaşmaları Arasında Benzerlikler,” *Atatürk Konferansları II*, 1964-1968, Ankara 1970, S. 89-101.

* * *

İSLAM ANSİKLOPEDİSİ'ndeki maddeler (1948) 1 - Girit, Girid, C. IV S. 791a-804b 2 - Küçük-Kaynarca, c. VI (1955) S. 1064b-1071a 3 - Pasarofça, c. IX (1964) S. 514a-523b.

